

VÍZ ÉS VIRGÁCS, MÁGIKUS KÖRÖK, BOSZORKÁNYOK

Határtalan húsvéti hagyományok

A tavaszi ünnepkör legtitokzatosabb ideje a húsvét, misztikájában, rituáléiban ősrégi pogány elemek ötvöződnek valóságokkal. Korok, népek hiedelmek, hagyományai sokrétűen, színesen mutatnak fel sajátos szokásvilágot, s olyan rokoni szálakat, melyek nem csak a néprajzkutatóknak, vallástörténészeknek tanulságosak.

A természet tavaszi újjászületése ősidők óta készíti az embert is megújulásra, amit a kikelet napjaiban például tisztálkodással, „életvízzel” próbál elérni. A mondás szerint nagypénteken mossák a holló a fiát – s e leggyászosabb húsvéti napon szegedi eleink még a 19. században is megüszttatták hajnalban lovaikat a Tiszában, és megmosakodtak a folyó vizében, hogy „levegye a bajt” róluk. Ugyanúgy csodás hatást tulajdonítottak ennek a rituálénak, mint azok a tübingiaiak, akiknél a húsvéti vízmerítés dívott: a leányok a forrásoknál kézzel merítettek és kínáltak szótlanul friss vizet. Az „életre kapható” tavaszi tisztálkodást később, a múlt században is még az otthoni kútnál végezték a szegediek, kinn a szabadban – akárcsak a lányok, asszonyok húsvéthétfői meglocsolását. Az eredete szerint a nők termékenységvarázslását célzó szokás – amit nálunk úgy is gyakoroltak, hogy rostán át engedték a fehérrépre a vizet, vagy vödörből, kannából zúdíttatták rájuk – a németeknél viszont nem volt általánosan elterjedt, a falusi lányok nem locsolóíknak, hanem a kérőjüknek adtak ajándékba piros tojást, s igyekeztek vele, mert ha nem időben tették, a legények elnéspárgolták őket. A húsvéthétfői „veregetés” a cseheknek egyenesen a locsolást pótolta: a férfiak fűzfavirgáccsal csapkodták meg a nők fenekét, hogy egészségesek legyenek az esztendőben, s a sibálásért tojást, kupica pálinkát kaptak. A fűzfavesszős „korbácsolás” szerencsekvívó mondókák kíséretében a Dunántúlon is járta.

A víz húsvéti varázserejébe vetett hiedelem szerint nagypénteken sokfelé a beteg gyermekeket is lemosdatták, hogy elmúlják róluk a baj, távozzon a betegítő, gonosz erő, aminek távoltartására sokféle praktikát gyakoroltak. Szeged-Alsóvároson például a gazdasszony napkelte előtt az egész házat felsöpörte, hogy a szeméttel együtt a férgeket is egész évre kidobhassa az utcai kocsinyomba. Az ártók távoltartására számos menyecske futotta körbe fekete péntek hajnali óráján a házat. A mágikus körbe foglalás, az ártás, a gonosz kizárása a házam tájáról, a földemről, a családom, a közösségem életéből, világából szándéka nyilvánult meg régen a húsvéti határjárásban. A Székelyföld katolikus vidékein már száz éve is erős hagyomány, a határkerülés húsvét szombatján a magyarság középkori, liturgikus eredetű szokását is élte, amellyel templomi zászlók és feszület alá se regledve a jó termésért, bőségért imádkoztak részesülve az összetartozás élményéből, s a fiatalok emlékezetébe vésva a faluközösség határait. A természetbiztosításban rokonnak tartható ezzel az Alsó-Szászországban dívó szokás, hogy húsvétkor tűzkereket futtatnak le a hegyről. S vélhető, hogy a határkerülés szublimációja lehet a nagyszombati körmenet. A Szegeden is máig szokásos feltámadási körmenetnek rokoni szálai valószínűsíthetők az olaszoknál szokásos (Szicíliába elterjedt), a tizenkét apostolt és Jézust faszobrokkal a faluban körbehordozó, a feltámadást megidéző dramatikus játékkal, mely örömmujongásba és utcabálba torkoll. Akárcsak a görögök feltámadási népünnepélye, illetve a mi húsvéti táncmulatságaink.

A gonosz húsvétideji távoltartásának sajátos északi legendáriumban gyökerező szokás szerint a svédek az ilyenkor szabadon repkedő boszorkányok elriasztására régen nagy tüzeket raktak, s azokban petárdákat is durrogattak, a seprüket pedig eldugták. S addig riogatták a gyerekeket – sikertelenül – a boszikkal, hogy a múlt században már a kicsik öltöztek be boszorkáknak, paskkaringnek, járták a házakat, énekeltek, jókívánságotok némi édességért, aprópénzért – a ház védelmére pedig maguk készítette boszorkányrajzaikat akasztották az ajtóra, az ablakra. Ajándékot a böjti boszorkák házalásában részt nem vevő svéd gyerekek is kapnak, édességcsomagot hoz a nyuszi nekik marcipántojásokkal.

A német aprónép viszont maga keresi meg a szabadban szülei által elrejtett nyuszifészkeket, bennük az ajándékot – s többnyire fogalma sincs arról, hogyan is keverték bele ősei a húsvéti szimbolikába a nyuszt. Miként arról sem, hogy a húsvéti ajándék elrejtése tényleg a zsidó széderestéhez vezethető-e vissza, a morzsakereséshez, mely a lakás tisztaságát hivatott biztosítani. Bizonylat keveset tudnak – s nemcsak a német gyerekek, de más népek apróságai – arról is, hogy a másik közkedvelt állat, a bárány, mint Bálint Sándor írja: „...felajánlása az Őszövétségben az ősi emberáldozatot váltja fel. Erre emlékeztet a húsvéti bárány, ami az ünnepi ebédnek régebbi jellegzetes fogása népünk körében. Sajátos szegedi hagyomány volt az is, hogy a régi rókus birkavágók, helyi nevükön a cincárok, az őtestamentumi zsidók módjára (Exodus 12,7) a leölt bárány vérével meg szokták kenni az ajtófélfát, hogy az ő elsőszülöttjeiknek sem legyen bajuk.”

SZABÓ MAGDOLNA

A GRAFIKUS DÍSZTÁRGYAI RÉGÓTA KERESETTEK EURÓPA NYUGATI RÉSZÉN

A Szutor-tojások titka

A számítógépes rajzfilmkészítés már nem neki való, hiszen a kreatív munkát szereti. Ezért kötött ki a tojásózásnál. A szegedi Szutor Gabriella műfajában a világ legjobbjai közé tartozik. Nyugat-Európában több mint tíz éve elismert művész, Magyarországon mindössze két éve debütált.

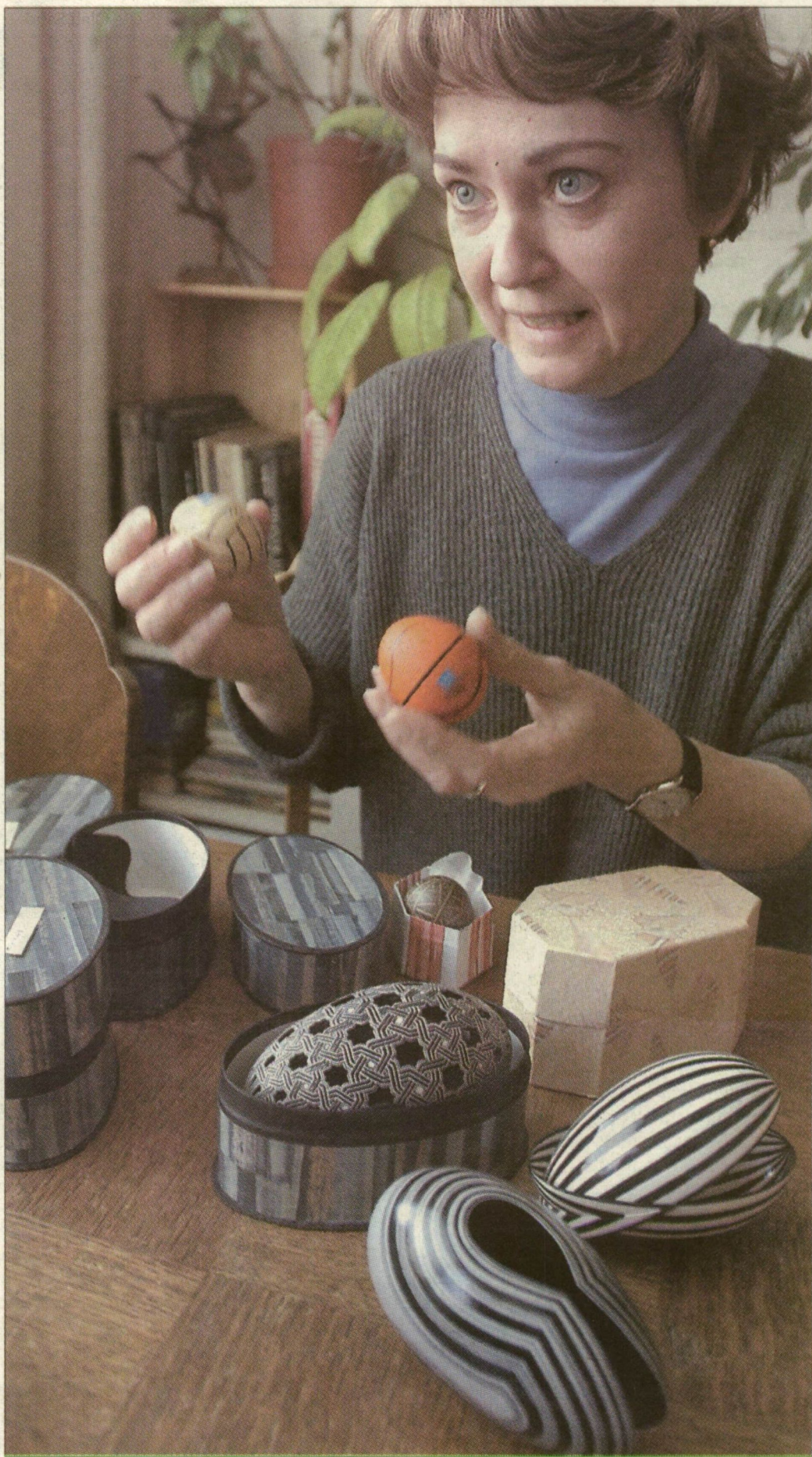
Ezek a dísz tárgyak is tojások? – nézek kérdőn *Szutor Gabriella* grafikusművészre, amikor előveszi a díszdobozokból és a vitrinből a porcelánhatású, lúdtojásból készült vázákat, könyveket, labdákat, dobokat és a különböző dísz tárgyakat. Aztán pedig „leesik az állam”, hiszen hihetetlen fantáziával, türelemmel és kézügyességgel megalkotott, díszített és csipkézett tojások kerülnek elő.

– A tojásosok úgy tartják, hogy az itt is látható darabok az ünneptől függetlenül is előállíthatók, gyűjthetők, kiállíthatók. Ezeket külföldön már műtárgyakként kezelik – mondja.

A szegedi Szutor Gabriella 1986-tól kilenc évig rajzfilmművészként dolgozott Brüsszelben, de amikor a számítógépek „átvették a hatalmat”, eltávolodott a pályától, mert – mint vallja – a rabszolgamunka nem neki való. Tizenhárom éve úgy érezte, megtalálta az igazit: „szerelme vagyok a pici ovális dolgoknak, amire precízen lehet dolgozni. Ez pedig nálam a tojásban teljesedik ki, de ezek a tárgyak már túlmutatnak a tojásokon. Pillanatnyilag a modern formákat keresem, úgy érzem, a tojáshéjon tudom kifejezni önmagam.”

A francia compiegne-i tojásszalonn két-szeres fődíjasa – aki több mint ötven kiállításon mutatkozott be külföldön, és két évvel ezelőtt debütált Magyarországon remekműveivel – legszívesebben kétszáz lúdtojásokkal dolgozik, amelyek nagyobbak a megszokottnál. A válogatástól a tisztításon át a megmunkálásig mindent egyedül végez. Fúr, farag, rajzol, marat, tervez, fest, attól függően, hogy korszakai milyen technikát kívánnak. Párizsban A tojás művészete és technikája címmel már tíz éve kiadták franciául két könyvét, s dísz tárgyai ma is keresettek Európa nyugati részén.

Az egykori tömörkényves diák állandóan kísérletezik, s – igaz, csak fényképről – valami elképesztő fanatizmust sugárzó darabot mutat. Az emutójasnak azt a jellegzetességét használta ki, hogy rétegenként változik a színe a feketétől, a zöldön, a türkizen keresztül a fehérig. Innen domborodnak ki a huszonegyedik század jel-

Mintha porcelánból készülnének Szutor Gabriella dísz tárgyai

FOTÓ: MISKOLCZI RÓBERT

legzetes tárgyai, a különböző pénzérmék, a telefonkártyák, a puzzle és sok-sok csecsebecse.

– A domborítás úgy készül, hogy a védeni kívánt részeket olvasztott viasszal bevonom, és a környékét savval kimaratom tizedmilliméter pontossággal. Tévedési lehetőség nincs, mert ha hibázok, akkor dobhatom ki a kukába, és kezdek el mindent előlről – magyarázza Szutor Gabriella.

Nagyon büszke a betlehemi figurákra is, amiket nem mindennapi leleménnyel alkotott. Először is a megmunkálendő felületre ráhúzta több másik tojás héjának belső bőrét. Et-

től gyűrt, ráncos, lepelszerű formát kapott, s ezt mintázta meg. Ezzel a technikával eddig még más nem próbálkozott, éppen ezért nem árulta el, hogy mi a trükk az egészben. Akinek viszont van ideje bíbelődni, a maszk készítését utánacsínálhatja. A kitisztított tyúktojást éles szikével a hosszanti tengelye mentén ketté kell vágni – nekem már az első próbálkozásra pipyára tört az egész –, majd a félkagyló alakú metszetből szemnyílásokat kell kivájni. Az egyik végéből érdemes egy darabot lefaragni, hogy egyenes legyen. Ha eddig valaki eljutott, akkor már csak a festés marad hátra

– gondolná az, aki nem ismeri Szutor Gabriellát. Mert ő, ha úgy tartja kedve, kimozaikozza az álarcokat. Ez pedig azt jelenti, hogy milliméternyi tojáshéj darabokat ragaszt egymás mellé a felületre, s azokat színezi ki. Ha valaki jól dolgozott, távolról úgy tűnik, hogy egyszerű festéssel készült a műve.

– Mostanában nem vagyok oda a piros és a virágos tojásokért. Úgy érzem, újat kell alkotni, amiről felismernek, s ha nem vagyok ott egy kiállításon, akkor is tudják, hogy az Szutor-tojás – teszi hozzá a művész.

CS. GÁT LÁSZLÓ

VÁRJUK a humoros, a komoly, a megható, a különleges és a hétköznapi fotókat rövid kísértés szöveggel a 06-30/30-30-443-as telefonszáma vagy az mms@delmagyar.hu e-mail címre! Kérjük, írja meg nevét és lakhelyét! A legjobbakat megjelentetjük!

Várjuk kedvenc fotóikat rövid szöveggel! KÜLDJÉK BE és MI KÖZZÉTESSZÜK!

Kedves Olvasó! A megjelenéshez a beküldött egyetértésen kívül a képen látható személy (kiskorúaknál a törvényes képviselő) hozzájárulása szükséges.

DÉLMAGYARORSZÁG DÉLVILÁG

A DÉLMAGYARORSZÁG és a DÉLVILÁG kommunikációs partnere a T-Mobile Rt.

T-Mobile Partner

MEGJELENÉS: MÁRCIUS 2005.

Információ: 62/567-842

cég regiszter

DÉLMAGYARORSZÁG cég regiszter